

ПОТОМЦИТЕ НА БОГОВЕТЕ ПОСЕЙДОН, ЗЕВС И ХАДЕС В ТРАКИЯ

Автор: Валентин Йорданов

През V век пр.Хр. Херодот в своята многопластова „История“ разказва наученото от него за народите в древния свят: египтяни, етиопци, юдеи, вавилонци, перси, мидийци, финикийци, троянци, фриги, хети, скити, траки, македони, елини и др.

Той отделя специално внимание на сакралната традиция, грижливо изпълнявана и пазена хилядолетия наред от жреците на посочените народи. За траките пише следното:

„... От боговете [траките – б.В.Й.] почитат единствено Арес, Дионис и Артемиди, но царете им, отделно от останалите граждани, почитат най-вече Хермес, единствено в него се кълнат и твърдят, че самите те са негови потомци.“
/Херодот. История. Кн. IV-IX. Превод от старогр. П. Димитров. С., Изд. НИ, 1990; кн. V, 3, 7, 8/.

Херодот вероятно е получил исторически данни за траките в един от полисите на брега на Бяло море, от потомци на тракийски царски род, извеждащи родословието си от бог Хермес. Синове на Хермес, които обитавали Беломорска Тракия, Тесалия и Македония (защото той имал и други деца), са били Абдер, Миртил, Силен и Еврит. Знаят се и синовете на Силен: Астрей, Леней, Марон и Фол.

Свитата сатири, които придружавали Дионис по време на неговия поход в Етиопия, Индия и Скития, за който пишат Диодор и Ариан **/Диодор Сицилийски.** Историческа библиотека, I, 17-20; **Ариан [Луций Ариан].** Описание Индии [Indike]. Дополнение к „Поход Александра Великого“ [Anabasis Aleksandru]. Перевод С.П.Кондратьев. – В: Вестник древней истории, № 2, 1940, с. 230-263/, са споменати поименно в съчинението на Нонн Панополитански (IV – нач. на V в.) „Деяния на Дионис“ /X, 400,401,427; XI, 121; XII, 98,191; XIV, 100-114; XVIII, 315-318; XIX, 200; XXX, 135; XXXVI, 291/: Астрей, Ламис, Леней, Ленобий, Лик, Марон, Напей, Орест, Ойстър, Пемений, Петрей, Пилай, Проним, Скиртос, Терей, Тереспонд, Тиас, Флегрей, Хемон, Хюбсикер. Половината от тях са синове на Борей, Хермес и Силен (Астрей, Леней, Марон) – обитатели на *Тракия*.

Навярно източникът на Херодот за произхода на тракийските царе е жрец или цар на някой от полисите Абдера, Мароней или Енос – основани от Херме-

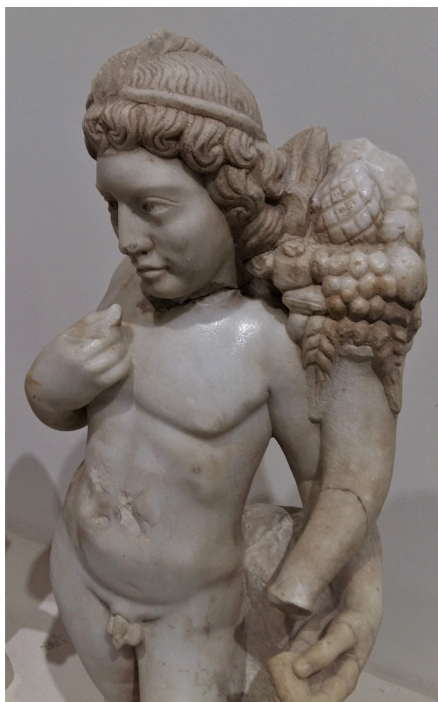
сови потомци. Оттук и Херодотовото твърдение за тракийските царе, че носят кръвта на бог Хермес.

1. БОЖЕСТВЕНИТЕ ПРЕДЦИ

По моите генеалогични проучвания тракийската жреческо-царска каста произлиза не само от Хермес, а и от няколко негови братя – синове на Зевс (родени от различни богини): Аполон, Хефест, Якхос, Дионис. Освен божествената кръв на техните майки Латона, Хера, Мая, Персефона, Йо, в жилите на тракийската аристокрация течаха и кръвта на Зевсовите дъщери, богините на съдбата – трите мойри Клото, Лахезис и Атропа, – както и на Посейдон и Хадес, братя на Зевс. Така че, поради кръстосаните бракове между братя, сестри и братовчеди, почти целият клан на Зевс – царят на боговете, – могат да се смятат за праотци на тракийските царе.

Обаче, важно е да се знае кой ръководел парада: кой е бил най-почитаният в мистериите на култа, както от аристокрацията, така и от простолудията!

Това, разбира се, бил най-малкият Зевсов син Дионис/Бакхус (**сн. 1**), който наследил властта над света, по волята на самия божествен отец Зевс. Полубратята (по баща) на Дионис – Аполон, Хефест, Хермес и Якхос – никога не са му оспорили това право, дори са му помогнали да отстрани силните претенденти за престола Хадес и Арес.

Снимка 1. Мраморна статуя на малкия Дионис/Бакхус/Дажбог, държащ рога на изобилието. Намерена в храма на Изидата в античния Дион, ном Македония, Гърция. II в. сл.Хр. АМ – гр. Дион. Фото автора.

След царуването на Дионис/Хор, което продължило 300 години /според царския списък на египетския жрец Мането: Maneto's old Chronicle. The Reign of the Gods (Problems with extant fragments). – <http://www.atlantisquest.com/Manetho.html/>, основните центрове на цивилизацията били наследени от неговите потомци: от дъщеря му Либия – внукът му Бел станал цар на Вавилон, а внукът му Агенор – цар на Финикия. Синове на Бел: Египет, цар на Египет; Данай, цар на Либия; Кефей, цар на Абисиния. Синове на Агенор: Тасос, цар на о. Тасос; Кадъм, цар на Тива в Беотия; Киликс, цар на Киликия; Феникс, цар на Финикия (след Агенор); Европа, царица на о. Крит.

Втората Хорова дъщеря Лизианаса / Су Анас / Аби Байгул заминала да цивилизова Далечния Изток и създала държава на езерото Байкал и р. Амур. Синът ѝ Иджик основал империята Хон („Синовете на слънцето“) /Бахши Иман. Джагфар Тарихи /Историята на Джагфар/. Свитък от български летописи. 1680 година. Под ред. на проф. А. Пантев. С., 2005, с. 14, 41, 286, 287/. Той се явява родоначалник, от който произлизат управляващите династии в Азия: на българските канове, японските императори, китайските императори, монголските владетели, индийските махараджи. /Димитър Съслов. Пътят на България. С., ИК „Кибее“, 2004, с. 34-37. Първо издание 1936 г.; Петър Добрев. Името българин: ключ към древната българска история. С., ТАНГРА ТанНакРа, 2002, с.76-78; Същият. Сага за древните българи. Прародина и странствания. С., ИК „Кама“, 2005, с. 59-67/.

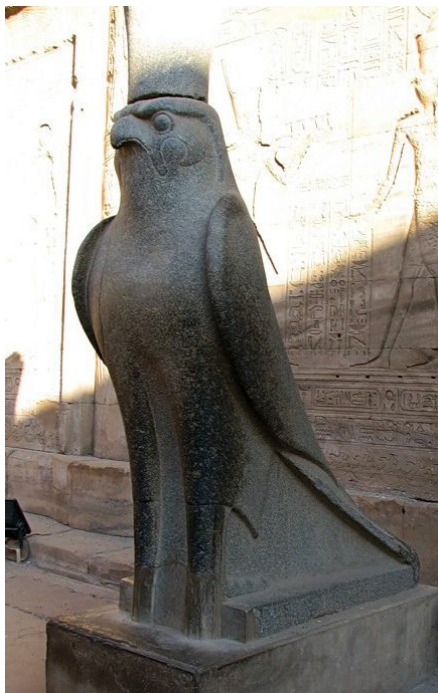
В Стария свят северните земи, тогава по-неблагоприятни за живот, били владяни от потомците на другите божествени кланове, които кланът на Кронос изместил от топлия и плодороден Златен полумесец: например титанът Понт, синът му Нерей, както и Океанидите Дорида, Евринома и Ахелой, заселили крайбрежията на Пропонтида и Евксински Понт (Черно море); Борея (внук на титаните Понт, Крий и Хиперион) и синът му Хемос владеели цялата планинска зона на Балкана и Средна гора; титанът Тартар и синовете му – историческата област Тартария в днешна Трансилвания; а Кроносовият брат-близнак Хелиос /Велес (скотовъдеца) и потомците му организирали цивилизацията на Волга и Урал, наричана по-късно Скития Магна.

Връщам се назад, за да изясня как Дионис/Бакхус/Хор е възстановил контрола си върху своята родина Тракия. Когато царственият божи син Дионис/Хор пораснал и възмъжал, поискал от чичо си Хадес/Сет да се оттегли и да освободи узурпирания от него престол на Зевс/Озирис. След отказа на Сет, Хор го победил в една ожесточена война, проведена в Египет, вследствие на която Хор получил прозвищата Херу (Херус) и Херак, т.е. „Героят“, защото само с 200 войни, благодарение на технологията на желязото, предоставена от дядо му Кронос/Ра, той погубил огромната армия на Сет (около една мириада = 10000 войни). Херодот /История. Кн. I-III. Превод от старогр. П. Димитров. С., Изд. НИ, 1986; кн. II, 44, 45/ и Диодор /Историческа библиотека. Перевод, статия, коментари и указател О. П. Цибенко. На сайте Античная литература: <http://ancientrome.ru/antlittr/diodoros/index.htm>; I, 24/ отбелязват, че първият Херакъл е бог, живял преди „повече от десет хиляди години“, а вторият е смъртен,

син на Амфитрион и Алкмена, с истинско име Алкид, който живял преди Троянската война.

Впрочем в старобългарския език *герак* означава „сокол“ – птицата на Хор (сн. 2, 3), която в следващите епохи била опитомявана и ползвана за царски лов. Очевидно след тези паметни в древността битки, соколовото превъплъщение на бога *Херу*, *Херак*, придобило нов смисъл – могъщ войн, *Херос*, *Херой*, *Херакъл*. Така богът-слънце станал *Непобедимото слънце* – *Sol Invictus* (сн. 4 а-б).

Снимка 2. Гранитна статуя на Хор, като сокол, пред храма на Хор и Сет в Ком Омбо, Египет. II в. пр.Хр.

Снимка 3. Керамична фигура на бога-птица (Хор като сокол), украсена с двоен ромб и свастика. Гълъбник, България, ранен неолит (края на VII – нач. на VI хил. пр.Хр. РИМ – гр. Перник. Фото автора.

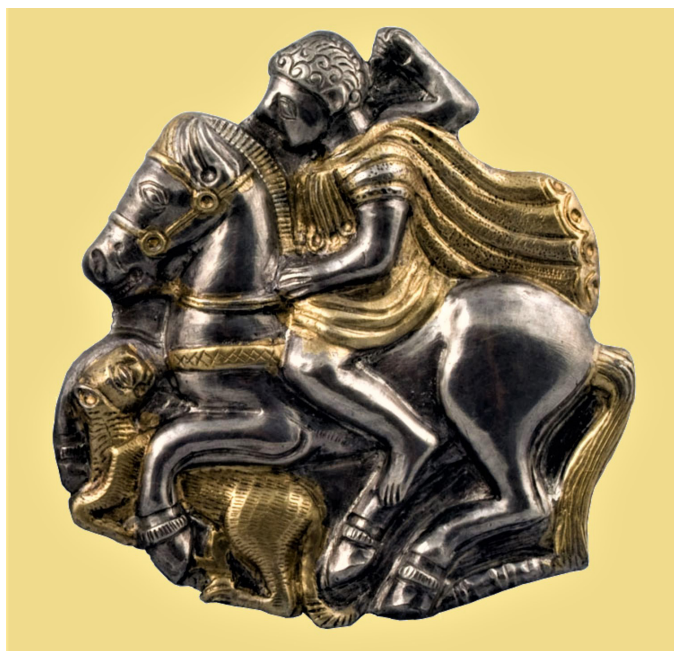
Херосът – богът-конник (сн. 5, 6) – бил най-почитаното от траките божество. Същото важи и за българите в Азия: те считали за свой баща бога-войн *Хорс/Хурса* или *Сиявуш*, сияйният конник /**Борислав Иванов**. Сиявуш – бог сияен конник. С., 2013, с. 7-53/. Индийците го тачели под името *Сива/Шива* или *Суря* (сн. 7), а славяните – като *Святовит* или *Свентовит* („Витяз на светлината“) /**Йордан**. О происхождении и деяниях гетов. *Getica*. М., 2001. – Ел. публ.: <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan01.html/>.

Снимка 4 а-б. Антониан на император Проб. Лице: Марк Аврелий Проб (276-282 г.). Надпис IMP C MAVR PROBVS P AVG. Опако: Митрас, сол инвиктус, т.е. „Митрас, непобедимото слънце“, удържа две бойни колесници с по два коня. Надпис SOL IN VICTO. Монетарница Сирмиум, Панония.

Снимка 5. Сребърна плочка с позлата от Летница — част от конска амуниция. IV в. пр.Хр. НАИМ — гр. София. Сцената изобразява Тракийския конник в галоп, държащ златна фиала и преследван от вълк.

Снимка 6. Тракийският херос прегазва враг, преобразен като лъв. Елемент от Луковитското съкровище. IV в. пр.Хр. ИМ – гр. Ловеч.

Снимка 7. Ангкор Ват. Релеф, посветен на бог Шива в конска колесница, приветван от своя народ. Любопитни са коничните шапки на бога-пастир и неговото паство.

Снимка 8. Т. нар. стела на Метерних, изпълнена с магически текстове за здраве. Египет, IV в. пр.Хр.

И така, по времето когато Дионис/Хор, „справедливият отмъстител“ – „нетх атеф“ (стела на Метерних, **сн. 8**), победил злия Сет и си възвърнал бащината власт над света, Тракия била владяна от Ликург,

Детайл: на увеличения релеф се вижда Хор с плетка отядно и шапка-маска на Птах, стъпил върху крокодил (Сет), държащ лъв, козел, змии и скорпиони. Това е демонстрация за надмощие и контрол над злите божества. Край Хор, стъпили върху змии, са неговите роднини и съюзници: майка му Изиди (Хатор), дядо му Ра като сокол и брат му Тот като ибис.

издънка на расата на исполините. Когато божият син пристигнал от Египет в Тракия, водейки своята свита от сатири и вакханки, Ликург имал неблагоприятното да изпрати тайно в Родопите преследвачи на Дионисовите „кърмачки“ (т.е. вакханки), като няколко от тях дори били убити. Дионис не могъл да понесе това светотатство, извършено в свещената планина Ниса – родното му място, където вече действало неговото прочуто прорицалище, ръководено от полусестрите му (по баща) – трите богини на съдбата (мойрите). Дионисовите бойни съратници, неуязвими поради железните си брони, заловили исполина Ликург и го разпънали между четири коня: може би това е първата ритуална екзекуция чрез конска сила (конят бил главният зооморфен образ на божия син). Тогава Дионис поверил пастирството над траките на верния си приятел Харопс, когото за целта посветил в тайните на собствените си мистерии, ръкополагайки го за върховен жрец-цар на Тракия./**Диодор**. Ист. библиотека, III, 65, 4/.

След време Харопс предал това богато наследство (Дионисовия закон и философска доктрина) на внука си Орфей, тъй като, по стечение на обстоятелствата (бягството на дъщерите на Данай в Елада, преследването им от синовете на Египет и смъртта на последните), Харопсовият син Еагър бил избран да заеме овакантия египетски престол. Херодот пише **/История**, кн. II, 79, 81/: „Лин на египетски се казва Манерос. Египтяни ми казаха, че бил единствен син на първия цар на Египет...“

Египтяните не знаели, че освен Лин, Еагър имал още един син – Орфей. Макар да не произхождал от бога, но бидейки негов жрец, Еагър станал първият човешки цар на Египет, поради прекратяване божествения род на Египет, внук на Дионис/Хор.

Орфей царувал в Тракия продължително, проявявайки се като благ пастир и оставяйки голямо писмено наследство. Но той допуснал грешка, предавайки на финикиеца Кадъм, цар на гр. Тива в Беотия, Елада, тайните Дионисови мистерии. Това ужасно според култовите норми деяние предизвикало вакханките, при завръщането на Орфей в Родопите, да го разкъсат и разчленят, предизвиквайки не само физическата, но и душевната му смърт. Властта над Тракия поел Тегирий, за когото данните са много оскъдни, но който вероятно е божествен потомък от жреческото съсловие на бесите. В този исторически момент малкият тракийски принц Евмолп, син на Музей, е отглеждан в царския дом на Етиопия от царица Бентесикуме (дъщеря на Нанар син/Посейдон) и Ендий (син на Зевс/Озирис и Персефона/Нефтида). Ендий бил известен в Тракия и Елада като Якхос, а в Египет като Анубис.

Евмолп пораснал и възмъжал заедно с принцеса Дайра – дъщерята на Якхос/Ендий/Анубис и Бентесикуме. Имайки одобрението на роднините си, младите благородни чеда се събрали в брачен съюз и тръгнали да търсят своето бъдеще на север към Тракия, но съдбата ги спряла наскоро – в Елада. На мястото, където се родил първият им син Елевсин, те основали града Елевзина. А след време, когато пораснал и вторият им син Исмар, Евмолп, който тъжал за родна Тракия, успял да сключи с престарелия тракийски цар Тегирий династичен брак между своя син Исмар и дъщерята на Тегирий. **/Аполлодор.** Мифологическая библиотека. Перевод, заключительная статья, примечания, указатель В.Г.Боруховича. Ленинград, Наука, 1972. Електронна публикация: <http://ancientrome.ru/antlittr/apollodor/apo1101.htm> /.

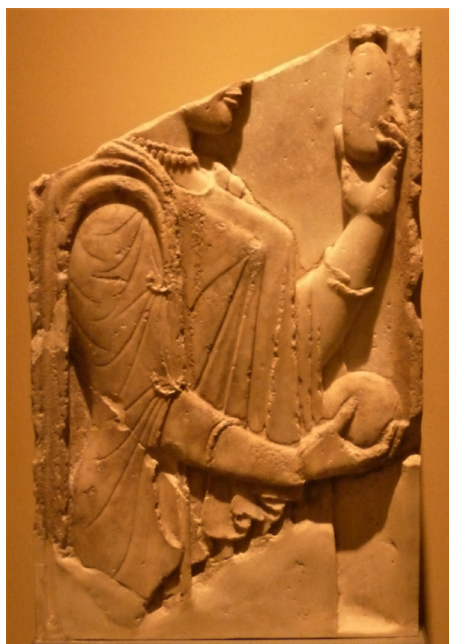
По този начин управлението на Тракия се върнало към потомците на Хефест, Борей и Понт. Евмолп ремонтирал мегалитния замък на баща си Музей в гр. Пулпудева – на Музеевия хълм, наричан днес Небет тепе (**сн. 9**), а синът му Исмар построил своя също така мегалитна крепост в планината над гр. Мароня, Беломорска Тракия. Тези две места, наред с много други, били обособени като свещени зони, влизайки в географския кръг от светилища на траките, в които господствали **два култа: на Дионис/Бакхус и на Кабирите**, тъй като Музей се явявал един от синовете на Хефест и Кабирио. Музей и братята му наследили от баща си Хефест тайнствата на метала: рударство, извличане, топене и леене на метала, ковачество.

Първоначално, в епохата на боговете, ковашкият занаят бил сакрален, предавал се по наследство в **кабириони** – ковачници-храмове (артефакт с изображение на **кабирион** вж. в списание „Горгони“, кн. 2, 2018, с. 297 – снимка 13), в които огънят, водата и въздухът били осигурявани и ползвани посредством специални ритуали. В онова време леярът и ковачът били считани за божествени демиурзи, защото претворявали материята (рудата и метала) в различни предметни форми – инструменти, пособия, съдове, сечива, оръжия, бижута, – необходими за пребиваване в материалната среда.

Снимка 9. Извисяващото се над гр. Пловдив било на Музеевия хълм (Небет тепе) с останки от мегалитни стени, без спойка, както и по-късни стени, иззидани с хоросан и дребни каменни блокчета. Градежите от различните епохи са добре отличими. Фото автора.

Първият Евмолпов син Елевсин останал да царува в града си Елевзина, където родът му, под името Евмолпиди, ръководел учредените от майка му Дайра мистерии на *Деметра* (сн. 10), *Персефона* (сн. 11) и *Якхос*: божествата-покровители на природата и земеделието. По същество *култът към живата зелена природа и земеделието*, упражняван от потомците на Персефона, Якхос и Дайра от една страна и тези на Евмолп и Елевсин от друга, представлява *третият мощен тракийски култ*, зародил се в дълбоката древност.

Снимка 10. Мраморна глава на Деметра от храма ѝ в античния град Дион. IV в. пр.Хр. АМ – гр. Дион.
Снимка 11. Част от барелеф на Кора (Персефона), подготвяща за печене хляб от омесено тесто. Романска епоха. АМ – гр. Дион. Фото автора.

Отначало Евмолпидите изпълнявали ритуалите за плодородие в рамките на клана си, но, поради големия авторитет на царския им род, всички граждани започнали да участват в *Елевзинските мистерии* и те станали общонародни.

През IX хил. пр.Хр. боговете, нуждаейки се от работна ръка, създали и „отгледали“ съществото *клонинг* или *човек* (т.е. *човек*) в историческата област Джазира, намираща се в зоната на изворите на реките Тигър и Ефрат, Южна Анатолия. Там е намерен и първоначалният ареал на *еднозърнестия лимец*. В продължение на около две хиляди години човешката популация бързо нараснала. В средата на VII хил. пр.Хр., застудяване и последвало засушаване предизвикало нейната миграция на север, към Тракия. /В. Йорданов. Заселването на Тракия през VII хил. пр.Хр. – списание „Горгони“, кн. 2, 2017-2018, с. 115-168/.

В *Тракия* анатолските преселници заварили друг етнически субстрат – част от потомците на своите създатели (Кронос и синовете му Посейдон, Зевс и Хадес), а именно споменатите: Дионис (Бакхус), Хермес, Хефест, Нерей, Борей, както и на синовете им Силен, Музей, Евмолп, Ахелой, Хемос, Лин, Орфей и др. От тяхното божествено потомство се била формирала

авторитетна жреческа каста, която образувала две сплотени родопски племена *беси* (*песи* = „пастири“) и *самри* (*сатири*). /**пак там**/.

Етническото сливане между жреческото съсловие (*бесите* и *самрите*) и паството им – придошлите от *Анатолия* човеци: земеделците *имен* и скотовъдците *синд* – било въпрос на време. Всъщност *бесите* и *самрите* са местните древни божествени и цивилизовани европейци, които променили (обогатили) генома на пришълците-хора, а не някакви хипотетични *ловци-събирачи* – диви наследници на *Homo neandertalensis*. Теорията за последните е изведена от авторите S. Hansen (2004), M. Budja (2005), M. Seferiades (2007), B. Cunliffe (2008). /**Харалд Хаарман**. Загадката на Дунавската цивилизация. Откриването на най-древната високоразвита цивилизация в Европа. Превод от немски Иван Златев. С., ИК „Борина“, 2015, с. 23-26, 34, 35/.

Възродителната сила на *Дионисовите*, *Кабировите* и *Елевзинските мистерии*, явяващи се последна, преди появата на християнството, фаза на *Слънчевия култ*, цивилизовала и обединявала обитателите на *Балканите*. Благодарение на това идейно „оръжие“ – консервираните по удивителен начин древни традиции, стопанство, религия, фолклор, култура и език, – траките съумяли да се справят с деградивните външни влияния. /**В. Йорданов**. Към дискусията относно бохаирския език и писмо. – списание „Горгони“, кн. 2, 2017-2018, с. 270-308/.

Толкова за дълбоката древност, която съвременните историци наричат праистория, чиито удобно безименни древни творци са превърнати в „култура Караново“, „култура Ракитово“, „Старчевско-Кришка“, „Кремиковци“, „Харманджия“ и пр.

2. АНТИЧНОСТ

Данни за родовата аристокрация на *Тракия* в периода I-III в. могат да се добият от названията на секторите в античния театър на град Пулпудева/Филипополис/Тримонциум, които археолозите откриха изписани върху самата *ina cavea* на амфитеатъра. От десетте сектора, предназначени за десетте фили на античния град, пет носят божествени имена: Дионисеиди, Кендрисеиди (т.е. Аполониди), Хераклеиди, Евмолпиди и Орфеиди.

В театъра няма отредено място за клана (филата) на бог Хермес. Разбира се, колони с бюстове и атрибути на Херакъл и Хермес са украсявали градския стадион, на който са се провеждали традиционните спортни игри /**Н. Шаранков**. Бележки и допълнения към няколко надписа от Филипопол. – **Годишник** на Археологическия музей – Пловдив. Т.IX/2. Пловдив, 2004, с. 158; **Н. Шаранков, С. Чернева-Тилкиян**. Животът на античния Филипопол. – **пак там**, с. 77-80; **М. Мартинова-Кютова**. Култът към Дионис във Филипопол. – **Годишник** на Регионалния археологически музей – Пловдив. Т.XI. Пловдив, 2009, с. 169-171/.

Присъствието на статуи на Хермес в стадиона се дължи на това, че той е създател на древната палестра (спортно училище) и е смятан за покровител на спорта и спортните състезания.

Трябва да отбележа, че трите главни хълма на *Тримонциум* са били посветени съответно: *Таксим тепе* – на Дионис; *Джендем тепе* – на Аполон; *Небет*

теле (или *Музеев хълм*) – на Музей и сина му Евмолп. В антично време там са функционирали храмове на посочените божества.

На реверса на една от монетите на император Антоний Пий (138-161 г.), сечена в монетарницата на Филипопол, е изобразен бог Дионис, държащ тирс и рог на изобилието, като богът е ограден с надпис *ΦΙΛΙΠΠΟ ΠΟΛΕΙΤΟΝ* (сн. 12 а-б).

Снимка 12 а-б. Фолис на Антонинус Пиус (138-161 г.), монетарница Филипопол. Лице: глава на императора надясно. Опако: бог Дионис/Бакхус, държащ, с благоволение към императора, венец, тирс и рог на изобилието. Надпис *ΦΙΛΙΠΠΟ ΠΟΛΕΙΤΟΝ*.

Големите тракийски градове Пулпудева, наричан също Филипопол (дн. Пловдив) и Бесапара (дн. руини край гр. Пазарджик) са влизали в равнинната територия на *жреческото племе беси*, които иначе обитавали предимно планинският ландшафт на Родопите, Рила и Пирин.

3. НУМИЗМАТИКА. БОЖЕСТВЕНИ ОБРАЗИ ВЪРХУ АНТИЧНИТЕ МОНЕТИ

Ценна информация за божествените предци на тракийските царе може да се добие и от нумизматичния материал. Още в началото на монетосеченето било възприето на монетите да се изобразява богът-родоначалник на племето или на полиса. Например върху монетите на гр. Енос: лице – глава на Хермес, опако – козел (ипостаза на Дионис), фигурка на бог Пан и кадуцей; гр. Мароней: лице – кон и орел (зооморфни образи на Дионис), опако – лоза или грозд и пчела (растителни образи на Дионис); гр. Абдера: лице – грифон, опако – делфин или друго животно.

Характерен иконографски сюжет върху някои племенни монети на Тракия е Силен или *Силен отвлеча менада*. Може би това не е портретно изображение на Силен, сина на Хермес, а на племенния цар, играещ ролята на Силен в *Дионисовите мистерии*. Чрез тези сцени се подчертава изявата на царя като главен жрец в ритуала. На опаката страна е представен *квадрат, символизиращ вселената* (сн. 13). При други племенни емисии в квадрата е вписан трискел

(трираменна свастика) от три конски, кози, или човешки крака, символизиращ бога-слънце Дионис. (сн. 14, 15).

Снимка 13. Сребърен статер на тракийското племе Орески. Анепиграфно монетосечене от периода 490-480 г. пр.Хр. Лице: силен отвлеча менада. Опако: Вдлъбнат четирисекторен квадрат.

Снимка 14. Додекадрахма = тетрастатер на тракийското племе дерони. Анепиграфно монетосечене от началото на V в. пр.Хр. Лице: Хермес с шапка петасос на двуколка, теглена от вол надясно, а над вола – шлем. Опако: трискел (тройна свастика) от три съединени човешки крака, във вдлъбнат квадрат. Обнародвана под № 14v2 от Йоаннис Своронос (1863-1922 г.) в: Ιστορία των νομισμάτων ητοι εγχειρίδιον ελληνικής νομισματικής. Ιωαννου Ν. Σβορωνου. Τομος πρώτος: Ευρωπη. Εν Αθηναίς. 1898. Вж. и списание „Горгони“, кн. 2, 2018, с. 59.

Снимка 15. Додекадрахма = тетрастатер на тракийското племе дерони. Анепиграфно монетосечене от началото на V в. пр.Хр. Лице: Хермес на двуколка, теглена от бик, наляво. Опако: Трискел (тройна свастика) от три съединени крака с конски копита. Обнародвана от Йоанис Своронос: Svoronos_04.

Много скоро тракийските владетели заменят образа на бога със своя собствен, изхождайки от идеята, че те са синове (потомци) на бога-отец и богинята-майка /**Ставри Топалов**. Нови приноси към проучване монетосеченето и историята на ранното одриско царство в земите на древна Тракия. С., Изд. «Наско – 1701», 2004, с. 192-196/. На опаката страна е изсечен *запазеният знак на царския род*: сакрален съд *кантарос/котиле* (сн. 16, 17), формена разновидност на кратер, символизиращ жизнедаващата и питателна утроба на богинята-майка (нещо като рог на изобилието), на която нейният син – царят – се явява върховен жрец и медиатор;

Снимка 16. Трихемиобол на Котис I (383-359 г. пр.Хр.), син на Севт II. Лице: глава на Дионис-Сабазий (или на Котис) наляво. Опако: кантарос, над който пише КО.

Снимка 17. Монета на Кетрипор (356-347 г. пр.Хр.), син на Берисад. Лице: глава на Дионис (или Кетрипор) надясно. Опако: кантарос, отгоре и отдясно на който има надпис КЕТΡΙΠΟΡΙΟΣ; допълнителни символи – месец и роза. Обнародвана от: **В. Добруски**. Исторически поглед върху нумизматиката на тракийските царе. Сборник народни умотворения. Св. XIV, 1897, с. 599, кат. № III-10; **Ст. Топалов**, цит. съч., с. 249, кат. № 108.

*двойна бравда (лабрис; **сн. 18, 19**), символизираща първородните синове-близнаци на Уран и Гея, родоначалници и покровители на царя и на неговото племе;*

Снимка 18. Монета на Меток I (407-389 BC), син на Ситалк. Лице: кон (ипостаза на бога-закрилник на царя), изправен наляво. Опако: лабрис, около който е изписано царското име ΜΗΤΟΚΟ.

Снимка 19. Монета на Аматок (Меток II) (359-351), син на Меток I. Лице: родовият атрибут лабрис, около който пише ΑΜΑΤΟΚΟ. Опако: квадрат с вписана в него лоза с пет грозда, символизираща родоначалника Бакхус, а околоръст надпис ΕΠΙΚΛΕΑΔΝΡΟΣ (вероятно име на магистрата на града, в който е отсечена тази царска емисия).

или жезъл кадуцей (сн. 20); или пък грозд (лоза с гроздове), фалически рас-тителен образ на Дионис/Бакхус, славянския Дажбог, оплождащ цялата жива природа (сн. 21).

Снимка 20. Автономно монетосечене на племето серди. Лице: бюст на Атина (?) надясно. Опако: кадуцей, около който е записан в родителен падеж етнонимът ΣΕΡΔΩΝ („[Монета] на сердите“).

Снимка 21. Монета на Сараток, парадинаст на одрисите (405-387 г. пр.Хр.). Лице: Десен профил на царя, отлично портретно изображение. Опако: лозова клонка, от която виси фалически грозд; надпис ΣΑ. На други емисии царското име е изписано изцяло: ΣΑΡΑΤΟΚΟ.

Някои одриски царе ползват *кон, орел, конник* (симбиоза кон-човек) – войнско-героичния образ на Хероса, т.е. на племенния родоначалник Дионис/Бакхус (сн. 22, 23 а-б, 24, 25).

Снимка 22. Октодрахма на тракийското племе бисалти (480 г. пр.Хр.). Лице: царят, носещ две копия води свещен кон през разхвърляни на земята копия, с цел предназначение преди битка. Опако: вдлъбнат четирисекторен квадрат. Обнародвана от Йоанис Своронос през 1898 г. /Svoronos_16.1/.

Снимка 23 а-б. Драхма на Спарадок (448-440 г. пр.Хр.), син на Терес I. Лице: кон в ход наляво, около него надпис ΣΠΑΡΑΔΟΚΟ. Опако: орел държи змия; това е една от типологичните сцени в тракийската нумизматика и торевтика, представяща борбата между добрия и злия бог (Дионис побеждава Хадес = Хор побеждава Сет).

Снимка 24. Монета на Ситалк (440-424 г. пр.Хр.), син на Терес I. Лице: кон в ход наляво, а около него надпис ΣΙΤΑΛΚΟ. Опако: орел с разперени криле, фронтално, държи в клюна си змия.

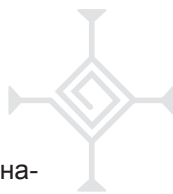
Снимка 25. Дидрахма на Севт I (424-407 г. пр.Хр.), син на Спарадок. Лице: Севт гол на кон в галоп надясно. Опако: надпис ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ. Обнародвана от Н. Мушмов под № 5689 в изданието: **Никола Мушмов.** Античните монети на Балканския полуостров и монетите на българските царе. С., Изд. Гр.Ив.Гавазов, 1912.

След Христа, когато царските династии вече окончателно изгубват родословната нишка, свързваща ги с божествените им предци, образът на божеството върху монетите става повече закрилник на царя, отколкото негов отец. Тази идея се универсализира след приемането на християнството за държавна религия от Константин Велики през 313 г.

На един златен медальон на Константин Велики от ранния му езически период, императорът е представен заедно с Митрас, непобедимият слънчев тракийски бог-конник. Медальонът е отсечен, когато Константин е цезар на провинциите *Британия, Галия и Рейнски лимес* (306-310 г.), или, най-вероятно, когато е провъзгласен за август на Запада (310-313 г.). Надпис: INVICTUS CONSTANTINUS MAX AVG, т.е. „Инвиктус [Mitrás sol invictus: Митра Непобедимото Слънце и] Константинус Макс[имус] Авг[уст]“. Изобразени са богът на слънцето Митрас (Дионис/Хор), носещ слънчева корона и урея на челото си, и на преден план – август Константин с диадема, държащ копие в дясната си ръка и щит с Медуза Горгона в лявата (сн. 26).

Снимка 26. Медальонът на Константин от езическия му период, заедно с покровителя Митрас.

През християнския период на управлението си, Константин поставя на знамето и монетите си Христовия знак – хризмата, – посредством който жъне победа след победа.

Сетнешните царе и императори обичат да изобразяват коронасването им от Исус; обаче в някои случаи това е виден и победоносен светец. Например Св. Димитър Солунски, чудният защитник на гр. *Солун*, е бил много тачен от българския цар Иван Асен II (1218-1241 г.) (сн. 27).

Снимка 27. Златна перпера (хиперперон) на цар Иван-Асен II (1218-1241 г.). Надпис: IW ACENB ЦРЬ... [БЛЪГАРWM И ГРЪКОМЪ]. Светецът благославя короната и меча на царя.

4. ЦАРСКИТЕ ИМЕНА

Тракийските царе афиширали божествения си произход не само посредством специалните хералдични знаци върху своето монетосечене. Самото *царско име* разкривало кой е богът-отец и защитник, на който царят-жрец служи и пред който се явява застъпник за благо на своето племе. В онези времена всяко колективно действие – оран, сеитба, жътва, рудодобив, металообработка, война, избор на цар и пр. – започвало само ако жреците са провели успешно строго определен молитвен ритуал. /справка **Тит Ливий**. Историята на Рим от основаването на града. Кн. I., 7: 1-15; 11: 1, 2; 18: 1-10 и др. Прев. от лат. Вл. Атанасов. С., 2004, с. 29-35; 44, 45; 62-65/.

Царските имена били съставяни от жреците с оглед на *божествена семантика*, стига да успеем да разчетем техния смисъл чрез свещения език. Например името *Терес*, изписвано чрез ита η (Τηρης), очевидно идва от *тирс* – пастирския жезъл на Дионис, – който тракийският цар носел при изпълнение на пастирските си задължения. Следователно *Терес* означава, в преносно значение: „Пастирят [на племето]“.

„Богopodobният Рез“ /**Омир**. Илиада. Прев. от старогр. Ал.Милев и Бл.Димитрова. Второ издание. С., Изд. „Народна култура“, 1971, песен X, стих 435-441/ е управлявал *Тракия* в края на XIII и началото на XII в. пр.Хр., и е участвал в Троянската война (1193-1183 г. пр.Хр). Името *Рез* е анаграма на *сер*, видно от топонима *Серес* – Сер-Рес, т.е. „Пастирът Рез“. Този град се намира в зоната,

където било седалището и светилището на цар *Рез*. Освен „пастир“, думата *сер* има второ значение – „сив“, – но то се дължи на обстоятелството, че жреците-пастири обличали сиви наметала, бидейки посредници между земния свят, символизиран с черно, и небесния свят, символизиран с бяло. Оттук разбираме, че *Рез* е бил цар-пастир (върховен жрец) на траките в своето време.

Името *Севт* (Σευθης) е свързано с медиаторската задача на царя-жрец да посредничи между бога и хората. Както вече споменахме, *сивият цвят* е символизиран като преходен между белия (цвета на отвъдното и душите) и черния (цвета на земното и хората). Дори едно от имената на Дионис е било *Сива* (*Шива*) или *Сиявуш*, а жриците на Зевс и Дионис били наричани *сивили/сибили*, които ползвали свещени *сибилински книги*. Отбелязвам и старата българска дума *севда* – „любов“, както и съвременните *свят, свет, светлина, светилище, светец, святост, свитък*.

Възможна е и друга етимология на името *Севт*, която проличава от начина на записване на това име върху златния пръстен-печат на одриския цар *Севт* I (424-407 г. пр.Хр.), намерен от археолога Георги Китов в Далакова могила (сн. 28). Николай Шаранков даде добър превод на надписа върху пръстена – ΣΗΥΣΑ ΤΗΡΗΤΟΣ: „[Печат] на Севт, [син] на Терес“, като двете имена – първото лично, а второто патроним – са в родителен падеж. Всъщност Севт е син на Спарадок (448-444 г. пр.Хр.) и внук на Терес (521-448 г. пр.Хр.). Шаранков счита, че различното изписване на името ΣΗΥΣΗΣ (Севсес) – ΣΕΥΘΗΣ (Севтес), идва от колебанието между Σ (сигма) и Θ (тета), дължащо се на особеностите в транскрипцията между тракийската и гръцката фонетика.

Според нас обаче, Севт е поръчал своя царски пръстен-печат с името ΣΗΥΣΗΣ (Зеусес = Зевсес), подчертавайки своя произход от бог Зевс (ΖΕΥΣ), а не защото се е съобразявал с гръцката фонетика.

Снимка 28. Пръстенът-печат в негатив на Севт I (424-407), син на Спарадок.

Котис (Κοτις) е теофорно име от това на тракийската богиня *Котис/Котито*, идентична с египетската богиня *Бастет* („Котката“) и свещеното животно – пазител на дома. В Тракия тя е имала и друго име – *Веря*, *Вер-Ря*, т.е. „Драконицата *Ря*“. Бастет е дошла с огромна свита от Египет, за да бъде погребана в Странджа планина, в Тракия – родината на нейните предци *Уран* и *Гея*.

Берисад: Бери-Сад, Вере-Сад, т.е. „Свещеното място/плът [земният наместник] на Дракона“. Свещеният дракон, Крилатата змия, или Пернатата змия, почитан в Европа, Африка, Азия и Америка (Кецалкоатл), бил едно от превъплъщенията на дядото на Дионис/Хор – Кронос/Ра.

За името *Хебризелм* има две възможности. Хебри-зелмис може да значи „Потомък на Хебри“ или „Потомък на Хебро[с]“. В първия случай е възможно да става дума за египетското слънчево божество *Кхепри*, преобразяващо се в *свещен скарабей* – бръмбар, който търкаля по пясъка своето торно топче. Древните са считали скарабея за земен аналог на небесния бог Ра, който всеки божи ден претърколява слънцето по небосклона – от източния до западния хоризонт на планетата Земя.

Във втория случай става дума за реката *Хеброс* (*Марица* = „Майчица“), посветена на богиня Кабири (оттам *Кабирос* – *Кеброс* – *Хеброс*), съпруга на бога-ковач Хефест и майка на Кабирите. От безименните Кабири е известен антропонима само на Музей, свързан с топонима Музеев хълм (днес Небет тепе в Пловдив). Освен като ковач, Музей се проявил и като вещ прорицател, чийто записани пророчества били търсени дори след смъртта му /*Херодот*. История, кн. VII, 6/.

Музей и Хиона (дъщеря на Борей) родили *Евмолп* („Хубаво пеещия“). По негово време градът бил наричан *Евмолпия* или *Евмолпиада* („Град на Евмолп“), защото той е управлявал траките. Логично е Хебризелм да си избере такова царско име, явявайки се правнук на Терес I (бидейки син на Севт I и внук на Спарадок), тъй като тракийската династия е считала че има и действително е притежавала кръвта на Зевс – царя на боговете и хората, както се уверихме, разглеждайки генеалогията на Музей и Евмолп. Повтарям, че Музей е син на Хефест и внук на Зевс (вж. горния абзац).

Ще посочим и други примери за обожествявани реки в Тракия: *Арда*, Ра-Да – „Светът на Ра“; *Тунджа*, Тун-Джа – „Тун [Тан/Атон] и Джа [Гея]“; *Стримон* (Струма) – посветен на речния бог Стримон (сн. 29); *Нестос* (дн. Места), с древно име *Нехта* или *Нехтеница* – на Нехтида или Нефтида /вж. сп. „Горгони“, кн. 2, с. 44-51/; *Искър* – на Изида и сина ѝ Кхар, т.е. Хор. Чудно е, че преобладават имена, които познаваме от египетската митология. Но ако погледнем на север, към Мизия и Дакия, там хидронимите не са по-различни, например *Огоста* – Ог-Ос, т.е. „Бикът Осирис [друго име Зевс-Амон]“; *Осъм* – „Осирис“; *Вит* – „Витяз“, т.е. „Конникът“ или „Херосът“; *Янтра* (Етрус/Ятрус) – Ян-Та-Ра, т.е. „Атон-Ра [Тан-Ра/Тангра] и Янкул [Зевс]“; *Дуна/Туна/Дунай* (името на бога-отец Тун/Атун/Атум), или *Дануб/Данубий* (другото му име Дан/Тан или Тангра); пак той е въплътен в *Данапър* (Днепър), *Танаис* (Дон) и пр.

Снимка 29. Бронзова монета от типа „тризъбец на речния бог Стримон“, отсечена след 188 г. пр.Хр. в монетарницата на гр. Амфиополис, в управлението на Филип V (221-179 г. пр.Хр.). ИМ – гр. Гоце Делчев. Фото автора.

Кетрипор също е сакрално име – Кет-Ри-Пор, Кот-Ре-Пор, – което означава „Порта [към небето] на Ре и Кот [ис]“. Котис или Котито, по-известна с името Рея (Вер-Рея), е съпругата на Кронос/Ре.

Спарадок: Сп-Ар-Док, С[а]п-[Х]ар-Док, т.е. „Царят-пастир Хар [Хор]“. ФормаД та док е прототип на средновековната титла докс – „цар“.

Спартак е твърде интересно име, което разкрива: Сп-Ар-Так, С[а]п-[Х]ар-Таг, т.е. „Хар [Хор], конникът-пастир“. Изглежда царят на племето меди се е виждал като проекция/дубъл на *Тракийския конник* или *Херос* – бог Дионис/Хор.

Ще кажа нещо и по повод надписите от типа ΝΟΜΙΣΜΑ ΕΔΟΝΕΟΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΙΤΑ на владетеля на тракийското племе *едони* Гита (кр. на VI – нач. на V в. пр.Хр.) върху сребърните октодрахми/тристатери на племето едони (сн. 30), в който тракийският цар ползва титлата *базилеос*. Терминът не е гръцки: съставен е на основата на елинистическото име на Дионис/Хор – *Сабазий*, – ползвано в Тракия, Анатолия, Левант, Египет и Елада, т.е. в целия цивилизован свят.

Снимка 30. Октодрахма = тристатер на базилевса на едоните Гита, края на VI - нач. на V в. пр.Хр. Вж. списание „Горгони“, кн. 2, 2018, с. 39.

Името *Сабазий* или *Сабас* е взето, подобно на много други сакрални термини, от богатото писмено наследство на архемистите Музей, Евмолп, Тамирис (внук на Аполон), Орфей и Лин. Елините са черпили с пълни шепи от техните книги, но във вековете преди Христа са ги изгорили. Данни за тяхното творчество има у Хезиод, Еврипид, Страбон, а също в надписа върху т.нар. „Пароски мрамор“. Атинският тиран Пизистрат (561-527 г. пр.Хр.) наредил на орфическия поет, теолог и хресмолог Ономакрит (~550~480 г. пр.Хр.) да препише и му

достави, заедно с „Илиада“ на Омир, книгата с оракули (записани гадания) на прорицателя Музей, прочута в тогавашния свят с точността на съдържащите се в нея предсказания. /Херодот. История, кн. VII, 6/.

Лексемата *саббас*, *Саб-Бас*, е симетрична, като втората съставлява я морфема *бас* е конструирана чрез метатеза на първата морфема *саб*. Смисълът на *саб* или *сап* е отново жезъл, с алюзия към магичния *тирс* на Дионис (магичен, защото: *диря*, *търся*, *треса*, *треперя*, *атропос* – „нетелесен“). От кореновата основа *саб/сап* произлизат трако-българските думи *сап*, *сопа*, *шопи*, *соба*, *сабя*, *сова*; а от кореновата основа *бас/пас* – *база* (основа), *бастун*, *пастир*, *пастор*, *базил*, *базилеус*, *василевс*; антропонимът *Васил*, празникът *Банго-Васил*, или *Васильовден* (1 януари). Подчертавам: макар посочените думи да са употребявани на Балканите в древността, те присъстват, очевидно изначално, в протобългарския и старобългарския език.

5. ПРАЗНИЧНО-ОБРЕДНА СИСТЕМА

Немаловажен аргумент за доминацията на Божия син в тракийската културна и култова среда са съдържанието и хронологичният строеж на фолклорната традиция. Тя е изцяло проникната от *древния езически култ към слънцето: мистерии на племенния отец на траките и българите* Дионис, наричан още Бакхус. Достатъчно е да проследим *основните, най-почитани празници*:

- в края на януари – Кукерски фестивал или Песпонеделник – предвещава свършването на зимата и началото на пролетта, казано другояче – превръщането на студения зимен бог-слънце Колад в топлия бог-слънце Ярило/Дажбог;
- 2 февруари – Петльовден – петелът е един от птичите образи на бога-слънце Дионис/Бакхус/Хор/Сурия/Дажбог (други негови птичи образи са соколът и орелът); от 2 февруари той започва да кукурига по-силно, за да „повика“ топлото слънце;
- 14 февруари – Трифон Зарезан (бог Бакхус) – ритуално зарязване на лозите;
- 1 март – Баба Марта – празник на Богинята-майка в унисон с Бога-слънце, събуждане, съживяване и вегетация на земната и растителната природа;
- 6 май – Тракийският конник Хероса или Българският сияен конник Хурса, променен от църквата в празник на християнския светец Св. Георги Победоносец – ден на войската; впрочем имената Георги/Герги и Херакъл имат еднаква коренова основа **гер/хер**;
- 24 юни – денят на Еньо/Яньо/Янкул/Янус/Йенишер (Юпитер) – слънчевият пик на лечебните растения и начало на жътвата;
- 8 ноември – събор на архистратега архангел Михаил, отваряне на небесните порти и слизване на безплътните сили от света на душите в нашия свят (настъпване на зимата);
- от 21 декември Игнажден до 25 декември Колада – празничният комплекс на рождеството на зимното слънце Колад/Митрас в дните на астрономическия феномен зимно слънцестоене;
- 1 януари, начало на Новата година – Сурваки/Сурва (Сурия или Сива), Базил/Васил (Сабазий), Васильовден, Свети Василий и пр.

В българската празнично-обредна система *бог Хермес е застъпен само с един специален ден*: 6 декември – ден на търговците, bankerите, пътниците и моряците, променен от църквата в ден на Св. Николай Чудотворец, епископ Мирликийски. Известно е, че по античните тържища, както и на кръстопътищата, е имало колони с бюст на Хермес (херми) – покровителя на парите, търговията и пътниците. Не би могло да бъде иначе, защото Хермес, по думите на Климент Александрийски и други антични автори, е изобретил числата и действията с тях (науката математика), както и парите.

Тук е редно да припомним коя е неговата майка – Мая Атлантида, дъщерята на титана Атлант. Цивилизацията Атлантида, създадена от титана Океан и разширена от неговия внук Атлант, се е развила като първа в света морско-търговска сила.

6. МИГРАЦИЯТА ОТ ЮЖНА АНАТОЛИЯ КЪМ МЕСОПОТАМИЯ

Онази част от човешката популация – земеделците *имен* и скотовъдците *синд*, – която през VII хил. пр.Хр. не е потеглила на север към *Тракия*, се спуснала на юго-изток, към средното и долното течение на *Тигър* и *Ефрат*, където изградила друга цивилизация. Вероятно за нея се отнася библейският мит за *Вавилонската кула* и разделянето на езиците. /*Битие*, 11: 1-9; по изданието *Библия* или книгите на Свещеното писание на Стария и Новия завет. Проект "Живо слово". С., 2001. 1529 с. + 19 с. прил. карти/. Тук са се развили, главно след въздействието на няколко последователни племенни миграции/нашествия от *Азия* (през историческата област *Ариана*), държавно-културните образowania: *Шумер*, *Акад*, *Асурия*, *Вавилон*, *Персия*.

Божествено-човешките лидери на *именците* и *синдите* трябвало да приемат в състава на жреческото съсловие – *магите-халдеи* – част от върхушката на нашествениците. Това гарантирало съхраняване на древната традиция на култа, съпътствана от знанието, книжнината и всичко останало.

Сведенията за единните произход (кръвно родство), култ и традиция на тракийските и вавилонските жреци – на *бесите* и *халдеите* – правят резонни изследванията в тази посока /*Ц. Цанов*. Българите. Романтична история. С., Изд. „Българска книжница“, 2007, с. 43-45/, въпреки географската отдалеченост на двете цивилизации и трудното намиране и набавяне на изворов материал.

Етническите асимилации в южната зона на тогавашния цивилизован свят довели до изгубване на езика и писмото, които човекът наследил от древните си създатели. *Египетската жреческа каста* удържала най-дълго напора на различни завоеватели, обаче и тя накрая изгубила хилядолетната битка: във вековете от персийската инвазия в VI в. пр.Хр. до арабското нашествие през VII в. сл.Хр.

На север, в *Европа*, този процес протекъл по-благоприятно за *траките*, които въпреки местната етно-езикова диференциация, успели да съхранят божественото културно наследство в средата на формиращите се народности от индоевропейското езиково семейство.